

PRAKTIKRAPPORT

av Karin Fries och Maria Sundin

Stockholms universitet vt-99

Språkkonsultlinjen

Olle Josephson

Absolut Sida

Innehåll:

Inledning

Syfte 3

Arbetsplatsen Sida 3

Material och metod

Vad är Absolut Sida? 3

Metod 4

Intervjuer 4

Kommunikationsförhållandena

Språksituationen på Sida 4

Arbetsprocessen 5

Språket i Absolut Sida

Granskningsarbetet 7

Argument för vår språksyn 7

Språkexempel 8

Reaktionen på våra ändringsförslag 11

Diskussion och förslag

Vad fungerar bra i Absolut Sida? 11

Vilka problem finns i Absolut Sida? 11

Vad beror problemen på? 12

Vad händer nu med Absolut Sida? 13

Vad vi ska göra i höst 13

Litteratur 14

Bilagor

• Inledning

□ Syfte

Syftet med rapporten är att redogöra för vårt arbete med regelsamlingen Absolut Sida. Vi har undersökt varför Absolut Sida kom till, hur tjänstemännen i projektet har arbetat med texten, vilka krav på innehåll och språk som har styrts arbetet samt hur vår språksyn och våra förslag till förändringar i Absolut Sida tagits emot av de projektansvariga. I rapporten vill vi också diskutera och argumentera för vår språksyn.

Vi har dessutom gjort en separat undersökning av kommunikationsklimatet på Sida. Den har vi baserat på egna iakttagelser, samtal med vår handledare, intervjuer med anställda samt en delundersökning av hur informationen om det s.k. utgiftstaket gick ut till Sidas personal. Vi har också tagit reda på hur god datormognaden är, i vilken utsträckning personalen tar del av information på intranätets Bulletin Board och om de kommunicerar via e-post. Resultatet av undersökningarna har vi sedan kopplat till användningen av Absolut Sida för att utröna om publiceringen på intranätet kommer att lyckas, dvs. om personalen verkligen kommer att utnyttja Absolut Sida. Syftet med undersökningen av kommunikationsklimatet har varit att få underlag för vad vi ska uträtta på Sida i höst.

□ Arbetsplatsen Sida

Sida (Styrelsen för internationellt utvecklingsamarbete) inrättades 1965 och administrerar det bilaterala biståndsarbetet som utgör 70 procent av Sveriges bistånd. Sidas bistånd, eller utvecklingsarbete som Sida numera föredrar att kalla det, går till omkring 20 mottagarländer. Tanzania, Indien och Vietnam har fått störst bistånd. Ett av Sidas största projekt har byggandet av pappersbruket Bai Bang i Vietnam varit. Projektet har nyligen avslutats och redovisades under vår första praktikvecka. Sida har på senare tid arbetat alltmer med för att stödja samarbetsländernas egna ansträngningar att förändra sina samhällen. 1995 genomfördes en stor omorganisation av Sida och samtidigt flyttade man till nya lokaler på Sveavägen. Idag har Sida totalt 650 anställda. Ett hundratal av dessa arbetar utomlands, vid ambassader och konsulat i mottagarländerna.

Sidas styrelse och generaldirektör (Bo Göransson) utses av regeringen. Sida är uppdelat i två sekretariat och tolv avdelningar med olika ansvarsområden: *Regionavdelningarna* har det övergripande ansvaret för biståndet till ett visst land. *Ämnesavdelningarna* analyserar och bedömer projektförslag och samarbetar med de olika ambassaderna när projekten genomförs. Informationsavdelningen, INFO som leds av Johan Åkerblom, svarar för Sidas externa och interna kommunikation. De två *sekretariaten*, POL (policy och samhällsanalys) och UTV (utvärdering och intern revision), ansvarar för de stödfunktioner som den övriga verksamheten vid Sida behöver. Dessutom finns två avdelningar för *administration*: EVU (ekonomi- och verksamhetsutveckling) och PEO (personal- och organisationsutveckling). EVU arbetar också med IT-frågor och ansvar för juridik och upphandlingsfrågor. Vår handledare, Lars Boberg, arbetar för JUR – den juridiska enheten inom EVU. Lars Boberg är controller vilket innebär att han granskar Sidas rutiner med inriktning på ekonomi och dokument.

• Material och metod

□ Vad är Absolut Sida?

Absolut Sida är en samling regler som riktar sig till alla anställda på Sida. Absolut Sida ska ersätta och sammanfatta det gamla mycket omfattande regelverket. Reglerna i Absolut Sida måste vara utformade så att ingen kan missförstå dem. Absolut Sida består av förklarande texter på maximalt en halv sida och grå rutor med mycket kortfattade regelparagrafer (se bilaga 1). Absolut Sida ska finnas tillgänglig på Sidas intranät från och med hösten 1999. De dokument, till exempel lagtexter, som Absolut Sida hänvisar till ska användaren lätt kunna ta fram genom att klicka på länkar i Absolut Sida.

□ Metod

Vi har gjort tre granskningar av texten – en i januari 1999 och två i april 1999. Vi har tagit fasta på språkbehandlingen i texten och utgått från flera nivåer i språket: textbindning, meningsbyggnad, fraser, ordval och språkriktighet. Vi har framför allt gjort en textuell analys (ordval, stilnivå, fraser, grammatik och textbindning), men i viss mån har vi också analyserat den interpersonella strukturen (språkhandlingar, agent, tilltal och attityder) enligt Hellspong/Ledins *Vägar genom texten*. Dessutom har vi kontrollerat att texten följer *Svenska Språknämndens skrivregler* vad gäller till exempel punktuppställningar, rubriker och förkortningar. Dispositionen, faktaurvalet och layouten var redan genomarbetade och fungerade väl.

□ Intervjuer

Vi har gjort djupintervjuer med fyra anställda på Sida - en enhetschef, två handläggare och en assistent - för att undersöka deras inställning dels till det allmänna kommunikationsklimatet på arbetsplatsen, dels till det egna skrivarbetet. Intervjuerna och våra egna iakttagelser har legat till grund för vår redogörelse för kommunikationsklimatet på Sida.

• Kommunikationsförhållandena

□ Språksituationen på Sida

Sida är en arbetsplats med mångsidig kommunikation. Personalen erbjuder en mängd möjligheter att skaffa sig information via e-post, intranät, personaltidning, seminarier, avdelningsmöten och mer informella pratstunder med arbetskamrater. Om informationen är särskilt viktig går den ut via flera olika kanaler, vilket på ett ovanligt tydligt sätt framgår av exemplet utgiftstaket (se bilaga 2). Utgiftstaket har fått stor uppmärksamhet i massmedia och Sida har insett vikten av att hela personalen är korrekt informerad om vad som händer, bland annat eftersom alla medarbetare har rätt att fritt uttala sig i media om frågor som rör Sidas verksamhet.

Personalen har alltså många möjligheter att skaffa sig information. Många upplever detta som positivt, samtidigt som det finns indikationer på att informationsöverflödet gör att personalen till exempel inte utnyttjar intranätet i den utsträckning INFO skulle önska. Mycket tid finns ju att vinna på att utnyttja intranätet i stället för att prata med kollegor. Sammanträden kan många också uppleva som alltför tidskrävande. Mötena har en tendens att behandla de viktiga punkterna först och därefter bli pratiga.

INFO

INFO är den avdelning på Sida som arbetar med extern information. Alla de skrifter som berättar om Sidas verksamhet produceras där. INFO:s uppdrag är att öka svenska folkets intresse och kunskaper om Sidas verksamhet och om biståndsfrågor i allmänhet. För att lyckas med detta måste informationen förstås av alla läsare. Därför har INFO delat in svenska folket i olika målgrupper (biståndsorganisationer, näringsliv, ungdomar, politiker, journalister, högskolestudenter och -personal) och specialinriktat informationen till dem. Informationen är i sin tur indelad på olika kanaler – masskommunikation (TV och radio), personliga kontakter (partipress, seminarier) samt Sidas bibliotek, upplysningstjänst (e-brev, vanliga brev), hemsida och informationsblad. INFO utför inte allt arbete själva utan hyr in externa konsulter för uppdragen men är ändå ytterst ansvariga för verksamheten.

INFO har också ett internt uppdrag som går ut på att utforma informationsstrategier för varje avdelning. Det kan vara att ge råd om den bästa informationsstrategin för att föra ut ett budskap eller att ge tips om bra konsulter. INFO skriver också personaltidningen DISA samt tidningarna *Omvärlden* och *Globala affärer*.

Den skrivande organisationen

Personalen på Sida skriver mycket, framför allt handläggarna arbetsuppgifter består till stor del av skrivarbete. ”Sida är verkligen en skrivande organisation”, poängterar Lena Tranberg, enhetschef på INFO. De flesta tycker att skrivandet fungerar bra, men flera efterfrågar ett gemensamt skrivprogram. Det finns emellertid mallar för olika texttyper på intranätet. Många tycker att det formella och byråkratiska myndighetsspråket känns omodernt och hindrar en effektiv kommunikation. Likaså upplever många skribenter Sidas krav på korta texter som besvärligt. En handläggare tycker till exempel att hon förlorar i flyt när hon måste korta ner sina texter, en annan berättar hur budskapet inte blir lika tydligt när texten kortas ner. INFO:s skrifter, som är anpassade till andra mottagargrupper än handläggarnas, kan uppfattas som förenklade och utan nyanser av de skribenter som vill ha mer detaljer. Det pågår också en diskussion om att modernisera dispositionen till en mer journalistiskt emfatisk disposition istället för den kronologiska. Sidas personal är intresserade av språk och många gånger blir dokument som är på remiss för faktagranskning även språkgranskade. Ibland kan terminologin vara så komplicerad att handläggaren behöver expertrådgivning för att på ett enkelt sätt förklara begreppen. Handläggarna har en referensgrupp som läser, kommenterar och granskar deras texter. Det kan till exempel handla om disposition, oklarheter, vilken tyngd de olika kapitlen ska ha eller hur man bäst ska korta ner texten.

Det verkar vara svårt att samordna regler och riktlinjer för hela Sidas organisation – mycket av ansvaret tycks ligga på de enskilda avdelningarna. Detta gäller även de rent språkliga frågorna.

Intranätet och Absolut Sida

Sidas håller på att bygga upp sitt intranät, där den viktigaste informationen ska ligga (även Absolut Sida). Sida har satsat stort på internutbildning men datormognaden är fortfarande dålig. De som är datorvana utnyttjar både e-postfunktionen, som verkar ha ersatt telefonen och mycket av brevskrivandet, och intranätet. I genomsnitt får en handläggare 15 e-brev om dagen. Detta kommunikationssätt har både fördelar och nackdelar. E-posten är snabb och effektiv och tonläget blir mer informellt. Men risken är stor att man skickar iväg information, speciellt via sändlistor, som inte är färdigbearbetad eller kan missuppfattas. Till exempel berättar en handläggare, som ofta framfört kritik via e-post, hur svårt det är att formulera sig på ett nyanserat och tydligt sätt. Ett annat problem är att det kan vara svårt att prioritera arbetsuppgifter efter vad som är viktigast, till exempel när sorteringsmekanismen i datorn sorterar e-post efter datum och när plingfunktionen signalerar att ett e-brev har kommit.

De flesta vi talat med verkar vara positiva till att Absolut Sida ska läggas ut på intranätet. Det blir överskådligt och lättillgängligt. Användaren kan skaffa sig precis den information som han/hon vill ha och behöver därför inte ta sig igenom stora textmassor. Svårigheten blir sannolikt just att datormognaden är så dålig att många inte kommer att utnyttja intranätet, utan fortsätta att fråga sina kollegor om vilka regler som gäller.

□ Arbetsprocessen

Från regelverk till Absolut Sida

1998 gjordes en internrevision vars resultat presenterades i dokumentet *Sidas bedömningsarbete under beredningsprocessen*. Revisorerna var kritiska mot det s.k. regelverket. POL, som fick i uppdrag att göra något åt regelverket, konstaterade att regelverket var: ”omfattande, ej samordnat, otydligt, icke operativt”. De ville bland annat att texten skulle bli ”tydligare” och att man skulle ”korta ner de resonerande delarna” och ”framhäva de tvingande momenten”.

Syftet med projektet var att skapa ”ett regelverk som är ändamålsenligt, aktuellt, överskådligt, lättillgängligt och betydligt mindre omfattande än idag” (PM 1998-05-20 *Uppdragsbeskrivning för projektgruppen*). Lars Boberg blev projektsekreterare tillsammans med en arbetsgrupp och arbetet med att avgöra vad från regelverket som skulle ingå i Absolut Sida inleddes i maj 1998.

Större delen av arbetet utfördes under hösten 1998 och en första version, som vi granskade, var klar i januari 1999. Projektarbetsformen har fungerat mycket bra, framför allt tack vare att ansvarsfördelningen har varit tydlig. Ansvaret har fördelats på en uppdragsgivare, en projektledare, chefsjurister, en projektsekreterare och en expertgrupp. ”En liten organisation för en stor arbetsuppgift”, som Lars Boberg uttryckte det.

I uppdraget ingick att lägga ut Absolut Sida på intranätet och att planera för att utbilda personalen i hur Absolut Sida bäst kan användas. Lars Boberg säger att: ”Tekniken måste ge stöd så att det går snabbt och enkelt att klicka sig mellan olika nivåer och dokument. Viss initial utbildningsinsats i handhavandet behövs nog. Underhållsaspekten på regelsamlingen får inte underskattas, till exempel måste ändringar i regler läggas ut omedelbart.”

Vår insats

Vi hörde talas om projektet Absolut Sida i december 1998 och tog via e-post kontakt med Lars Boberg, som var mycket intresserad av vad vi kunde erbjuda i form av språkgranskning. I januari 1999 gjorde vi en första granskning av texten och diskuterade våra förslag till förändringar vid ett möte med Lars Boberg. När vi i april började vår praktik på Sida fortsatte vi med granskningsarbetet. Texten hade då varit ute på remiss hos flera avdelningar på Sida och på olika ambassader. Ungefär 20 remissinstanser hade svarat och sammanlagt givit 200 synpunkter, varav mer än hälften var av värde för arbetet. Projektgruppen ansåg inte att man kunde begära att alla skulle granska Absolut Sida. De inriktade sig därför på två läsargrupper: ämnesavdelningarna och regionavdelningarna. Texten hade också reviderats ett antal gånger och ett par kapitel hade tillkommit sedan i januari.

Vi fick först i uppdrag att sätta oss in i Sidas viktigaste dokument: *Sida vid Sida, Så arbetar Sida, Årsredovisningen -98, Budgetunderlaget för 2000, Verksamhetsberättelse -95/96, Verksamhetsberättelse -97, UD:s och Sidas gemensamma verksamhetsberättelse -97, RRV:s skrifter samt Ekonomistyrningsverkets bestämmelser för statlig verksamhet*. Det var viktigt att vi funderade över vad som skiljer Sidas språkkultur från universitetets språknorm. Det finns olater i Sidas språkbruk – ett högt formaliserat uttryckssätt där man till exempel kan se ett inflytande från RRV:s skrifter. Men det kanske också finns något som är svårare att få en uppfattning om, nämligen ett effektivt fackspråk som tydligast märks i Sidas terminologi. Lars Boberg menade att vi tillsammans på ett relativt objektivt sätt skulle kunna förbättra språket i Absolut Sida framför allt vad gällde *klarheten*. Vi gjorde ytterligare en granskning av texten och lämnade över den fredagen den 16 april. Projektgruppen gjorde därefter en slutgiltig faktagranskning.

Tisdagen den 20 april hade Lars Boberg ett möte med beställaren Lars Ekengren, som är överdirektör och sitter i Sidas verksledning. Vi var med på mötet för att presentera oss och vårt arbete samt för att ta reda på hur mycket tid verksledningen ansåg var lämpligt att lägga ner på språkgranskningen. Vid mötet, där också projektledaren deltog, diskuterades bland annat den respons man fått på Absolut Sida från remissinstanserna. För att fastställa att projektet kunde gå vidare till IT-enheten måste ett så kallat GD-beslut (ett beslut av generaldirektören) fattas. Som underlag för beslutet krävdes en beslutsblankett som vi ombads hjälpa till att formulera. Vid mötet fick vi också berätta vad vi gjort med texten i Absolut Sida och ge exempel på vad vi tyckte måste ändras. Vi tog bland annat upp passiveringarna och meningsbyggnaden men framför allt talade vi om vikten av att alla måste kunna förstå dokumentet. Lars Ekengren verkade positiv till våra idéer och gav ingen tidsram för hur lång tid språkgranskningen fick ta. Vid mötet vi kom vi också fram till att det måste framgå av beslutsblanketten hur arbetet med att föra ut kunskapen om Absolut Sida ska gå till. Det föranledde en diskussion om olika sätt att fortsätta vårt arbete i november och om möjligheterna till internutbildning, framför allt av nyanställda.

• Språket i Absolut Sida

□ Granskningsarbetet

Granskning 1

Inför mötet i januari 1999 hade vi gjort en språkgranskning av texten utan att vara särskilt insatta vare sig i Sidas organisation eller terminologi. Vi valde att presentera våra kommentarer i två steg; ett brev i mer allmänna ordalag och en lista över utförliga förslag till förbättringar, som vi hade förberett om det visade sig att Lars Boberg verkade positiv till våra förslag. Det gjorde han och vi fick tillfälle att även fördjupa oss i detaljer ur texten. Vi tog i den första granskningen fasta på klarheten, ett ledigare språk, ett konsekvent språkbruk, rätt interpunktion och en tydligare layout. (Se bilaga 3)

Granskning 2

När vi gjorde den andra granskningen visste vi betydligt mer om Sida och var bättre insatta i terminologin. Vi vågade därför gå in djupare i språket och analysera det från nya synvinklar. Vi såg också tydligare hur olika språkliga strukturer samverkade och bidrog till den höga formaliseringsgraden, till exempel passiveringarna, avsaknaden av agent, textbindningen och tonen i texten. Det var inte längre bara en fråga om att utgå från den lexikala strukturen. Våra förslag till förändringar har framför allt styrts av en vilja till större:

- mottagaranpassning (framför allt med tanke på nyanställda som inte är speciellt insatta i Sidas terminologi)
- klarhet
- språklig korrekthet och konsekvent språkbruk.

För att uppnå detta har vi föreslagit förändringar av:

- syntaxen: till exempel att lösa upp onödigt krångliga nominalfraser, omvandla passiveringar till aktiva verb, ange en tydlig agent (där sådan framgick), öka textbindningen genom bättre tema-remakoppling, fundera över transformationer som lyfter fram det viktigaste samtidigt som textbindningen bibehålls
- ordvalet: till exempel att ta ställning till Sidas terminologi och avgöra vilka termer som bör vara kvar i texten och vilka som borde ersättas med mer allmänna ord, ersätta ålderdomliga ord med moderna, ersätta onödigt formella ord med allmänna, omvandla nakna substantiv till påklädda.

Granskning 3

Denna gång noterade vi att projektgruppen godtagit de flesta av våra ändringsförslag och baserade granskningen på vad som inte passerat. Vid en diskussion kring detta kunde vi kompromissa på de flesta punkter. Vi förstod att vad vi upplevt som rena språkförbättringar ibland kunde leda till förändringar av nyanser i innehållet. I sådana fall insisterade vi inte på några förändringar.

□ Argument för vår språksyn

Mottagaranpassningen och terminologin

Den första vägledning vi fick var att alla inom verket måste kunna förstå och använda sig av Absolut Sida. Problemet med tidigare skrifter av det slaget har varit att de inte har lästs. Eftersom vi inte var insatta i Sidas verksamhet, terminologi och rutiner läste vi texten som en nyanställd skulle ha gjort. Vi upptäckte vid andra och tredje granskningen av texten att vi redan vant oss vid terminologi och uttryck. Vi hade för det första större kunskaper om Sida, vi förstod till exempel skillnaden mellan termer som landstrategi och landplan, och för det andra upptäckte vi att vi inte längre studsade till vid formuleringar med nakna substantiv som ”förslag till landstrategi”. Vid första granskningen hade vi ändrat till ”ett förslag till *en* landstrategi”, men tyckte nu att ”ett förslag till landstrategi” var bättre. Det var inte längre bara ett naket substantiv som till varje pris skulle kläs på utan en fras med en ganska speciell innebörd.

Diskrepansen mellan våra olika läsningar har skapat ett problem för oss. Gjorde vi en bättre och mer objektiv bedömning första gången eller blev bedömningen mer realistisk och praktisk tillämpbar efter den sista granskningen? Vi vet helt enkelt inte riktigt hur vi ska svara på den frågan. Å ena sidan tycker vi att vi var mer observanta vid första läsningen men å andra sidan kanske vi då gjorde bedömningar som inte var riktiga. Vi var redan från början medvetna om detta och aktade oss för att kommentera terminologin. Den andra gången vi granskade texten accepterade vi mer men vågade också gå in och bena upp krånglig meningsbyggnad och fundera över ton och perspektiv i texten.

Klarheten

Syftet med Absolut Sida är ju att förklara de regler som alla anställda absolut måste rätta sig efter. Därför har det varit av yttersta vikt att texten är så klar och tydlig som möjligt. Innehållet är med andra ord så viktigt att det inte får missförstås (varje mening bör helst bara kunna tolkas på ett sätt). För att öka klarheten har vi tagit itu med problem som förkortningar, frånvaro av agent och terminologi.

Den språkliga korrektheten och det konsekventa språkbruket

Eftersom de olika avsnitten är skrivna av olika avdelningar måste texten samordnas språkligt för att ge ett enhetligt intryck. Generaldirektören har själv angivit att det är mycket viktigt att Sidas regler gäller hela verket med alla avdelningar. Språket måste vara korrekt och konsekvent genomfört för att öka auktoriteten i Absolut Sida. Texten ska ge ett genomtänkt intryck så att det med all tydlighet framgår att reglerna gäller alla och inte kan ifrågasättas.

□ Språkexempel

Granskning 2

Exempelmeningar (för hänvisningar till kapitel och stycken se bilaga 1):

✓ Passivering

(2.1.2.) ”När Sidas Preliminära landanalys behandlats inom UD ger regeringen uppdrag till Sida att utarbeta ett förslag till landstrategi”

Vårt förslag: ”När UD behandlat Sidas preliminära landanalys ger regeringen uppdrag till Sida att utarbeta ett förslag till landanalys”

(2.1.3) ”Översättningen görs av UD”

Vårt förslag: ”UD gör översättningen”

(2.2.11) ”Oberoende av vad som överenskommit i avtal kan parterna också under projektets gång enas om att genomföra en utvärdering.”

Vårt förslag: ”Oberoende av vad parterna kommit överens om, kan de i avtalet också under projektets gång enas om att genomföra en utvärdering.”

(4.12) ”Mål- och utvecklingssamtal skall föras mellan chef och medarbetare minst en gång per år och resultera i ett skrivet kontrakt.”

Vårt förslag: ”Chefen och medarbetaren ska ha ett mål- och utvecklingssamtal minst en gång per år. Samtalet ska resultera i ett skrivet kontrakt.”

✓ Nominalisering

(2.1.2) ”Regionavdelningen skall utarbeta regeringsskrivelse till vilken bilägs förslag till landstrategi, landanalys, resultatanalys samt förslag till samarbetsavtal”

Vårt förslag: ”Regionavdelningen ska utarbeta en skrivelse till regeringen med ett förslag till landstrategi, landanalys, resultatanalys och förslag till samarbetsavtal”

(2.1.4) ”JUR har ansvar för att ta initiativ till att inleda förhandling om proceduravtal”

Vårt förslag: ”Den juridiska avdelningen ansvarar för att ta initiativ till att inleda förhandling om ett proceduravtal”

(3.2) ”Med befogenhet att besluta om hur disponibla medel skall utnyttjas följer rätt att besluta om att utbetala medel (utanordningsrätt)”

Vårt förslag: ”Den som har dispositionsrätt har också rätt att besluta om att utbetala medel (utanordningsrätt)”

✓ **Ingen agent**

(2.2.7) ”Överföring av pengar får ske först efter kontroll skett av att samarbetspartnern uppfyllt avtalsvillkoren.”

Vårt förslag: Inget. Kommentar i kanten: Vem har kontrollerat? Ambassaden?

✓ **Naket substantiv**

(2.1.2) ”Arbetet på landanalys och resultatanalys slutförs och resulterar i förslag till landstrategi”

Vårt förslag: ”Arbetet med landanalysen och resultatanalysen slutförs och resulterar i ett förslag till landstrategi”.

✓ **Samtsjukan**

(2.2.1) ”Den inledande beredningen skall avgöra om projektförslaget ligger i linje med landstrategi, om sådan finns, svenska biståndsmål samt Sidas handlingsprogram.”

Vårt förslag: ”Den inledande beredningen ska avgöra om projektförslaget ligger i linje med landstrategin, svenska biståndsmål och Sidas handlingsprogram.”

✓ **De formella orden**

(2.2.5) ”inlämna” Vårt förslag: ”lämna in”

(2.2.6) ”överenskommit” Vårt förslag: ”kommit överens”

(2.2.9) ”generera måluppfyllelse” Vårt förslag: ”uppfylla målen”

(2.2.9) ”måluppfyllelse” Vårt förslag: ”målen”

(2.2.9) ”upprätta” Vårt förslag: ”skriva”

(2.2.10) ”vara behjälplig” Vårt förslag: ”hjälpa till med”

(4.9) ”tillställas” Vårt förslag: ”skickas till”

(4.11) ”avser” Vårt förslag: ”tänker”

✓ **Tunga adverbial i satsens början**

(2.1.3) ”AC regionavdelningen i samråd med UD fastställer förhandlingsdelegation och utser ordförande”

Vårt förslag: ”Avdelningschefen på regionavdelningen fastställer en förhandlingsdelegation och utser en ordförande i samråd med UD”.

✓ **Adverbial på satsadverbialets plats**

(4.16) ”Sida har med de lokala fackliga parterna tecknat ett avtal /.../”

Vårt förslag: ”Sida har tecknat ett avtal med de lokala fackliga parterna.”

✓ **Skallsjukan**

(2.1.4) ”Mallen för proceduravtal skall användas”

Vårt förslag: ”Mallen för proceduravtal ska användas”

✓ **Verbklyvning**

(2.1.5) "Regionavdelningen skall för arbetet med landplanen begära uppgifter från ambassaden och från ämnesavdelningar om vilka arbetsuppgifter som de planerar att utföra."

Vårt förslag: "Regionavdelningen ska både begära uppgifter från ambassaden om arbetet med landplanen och uppgifter från ämnesavdelningarna om vilka arbetsuppgifter de planerar att utföra"

✓ **För långa meningar med för mycket information**

(2.2) "Det som i det följande är absoluta regler, i vad avser till exempel användning av LFA-metodik eller krav på beredningsplan gäller alla projekt, med det tillägget att för en liten insats får kraven inte tolkas alltför formalistiskt,"

Vårt förslag: "Absoluta regler, till exempel användningen av LFA-metodik eller krav på en beredningsplan, gäller alla projekt. Men för en liten insats får kraven inte tolkas alltför formalistiskt."

(2.2.9) "Vid stora och långsiktiga projekt skall den enhet som genomför insatsen se till att en årsgenomgång hålls med samarbetspartnern för en djupare granskning av projektets årsrapport och av projektets utveckling och för att komma överens om förbättringar och kursändringar."

Vårt förslag: "Vid stora och långsiktiga projekt ska den enhet som genomför insatsen hålla en årsgenomgång med samarbetspartnern. Syftet är att göra en djupare granskning av projektets årsrapport och av projektets utveckling samt att komma överens om förbättringar och kursändringar."

(4.16) "Facklig företrädare skall, efter avslutat uppdrag, ges sådan kompetensutveckling att hon eller han kan återgå till samma eller likvärdig tjänst som vederbörande innehade när uppdraget erhöles"

Vårt förslag: "En facklig företrädare ska få kompetensutveckling för att kunna återgå till samma eller likvärdig tjänst efter avslutat uppdrag."

✓ **Strykningar av meningslösa ord och fraser**

(4.2) "I likhet med andra beslut som rör insatser finansierade inom sakanslag, skall även beslut om sakanslagsfinansierat förordnande registreras i PLUS."

Vårt förslag: "Beslut om sakanslagsfinansierat förordnande ska registreras i PLUS."

✓ **Transformationsknep för att lyfta fram det viktigaste eller för att förbättra textbindningen**

(2.2.2): "Avdelning med dispositionsrätt skall bedöma den inledande beredningen och ta ställning till rekommendationen om att göra fullständig beredning"

Vårt förslag: "Den avdelning som har dispositionsrätt ska bedöma den inledande beredningen och ta ställning till rekommendationen om att göra fullständig beredning."

✓ **Tillkrånglade formella konstruktioner**

(2.2.3): "Det är viktigt att ägarskapet till projektet respekteras och att samarbetspartnern ges den tid denna behöver för att genomföra sin del av planeringen"

Vårt förslag: "Det är viktigt att ägarskapet till projektet respekteras och att samarbetspartnern får tillräckligt med tid att genomföra sin del av planeringen."

(2.2.4): "Dokumentet skall följa för BPM fastställd innehållsförteckning"

Vårt förslag: "Dokumentet ska följa den innehållsförteckning som fastställts för BPM."

□ Reaktionen på våra ändringsförslag

Efter vår andra granskning av texten gick vi igenom våra ändringsförslag med Lars Boberg. Nedan redogör vi för hans reaktioner på förslagen.

Antalet *passiveringar* borde minska i texten. *Nominaliseringarna* var en svårare fråga, eftersom skribenterna har använt andra skrifter och baserat terminologin på dessa. Det kunde leda till förändringar av innehållet och inte bara språkliga förändringar. Man måste därför ta ställning till varje enskilt fall. *Frånvaro av agent* skulle absolut motverkas. Det uppfattades inte som en språkfråga, utan snarare som en sakfråga. Man måste dock kontrollera vem som var agent i satsen, vilket kunde ta lång tid att göra. De *nakna substantiven* skulle givetvis bort. Logiken och språket går hand i hand – påklädda substantiv ökar bara tydligheten. *Samtsjukan* fick inte prägla texten – Lars Boberg böjde sig för språkvetenskapen med viss tvekan. Det gällde också ett av de *formella orden*: "även". "Generera måluppfyllelse" ansågs som inställsamt och pretentiöst. *Adverbial på satsadverbialets plats* skulle självklart ändras. *Nexusklyvningen* var lite mer tveksam p.g.a. det komplicerade faktaunderlaget. *Skallsjukan* var ett stort nederlag för vår handledare som tyckte att det var så medvetet uttänkt att ha "ska" i de förklarande delarna och "skall" i de tvingande, men han accepterade vår önskan att texten ska vara språkligt konsekvent. *Verbklyvningen* var ett problem och istället skulle verben hållas ihop. De alltför *långa meningarna med för mycket information* skulle kortas. *Meningslösa ord och fraser* kunde riskfritt strykas. *Transformationerna* godtogs för att öka klarheten i texten. Slutligen godtogs våra förenklingar av *tillkrånglade formella konstruktioner*. Lars Boberg tyckte att den stora skillnaden mellan våra ändringsförslag och originalet är att vårt förslag är svenska, medan originalet var kanslisvenska.

• Diskussion och förslag

□ Vad fungerar bra i Absolut Sida?

Först och främst är hela idén med att komprimera ett regelverk på 1.000 sidor (tre pärmor) till en behändig text på 58 sidor utmärkt. Här finns förutsättningar för att de (framför allt ny-) anställda kommer att orka läsa och ta till sig texten. Tanken med att skriva texten direkt för intranätet är bra (och kanske den enda tänkbara...). Det kommer också att underlätta användningen av Absolut Sida. Läsaren kommer inte att se hela texten utan bara det avsnitt han/hon behöver läsa. Projektgruppen har haft intentionen att skriva en lättläst text. Därför har också våra förslag tagits emot med intresse och vi har fått konstruktiv kritik under arbetsprocessen.

Absolut Sida är uppdelad i kapitel som i sin tur är indelade i en mer allmän del och en grå ruta med regler. Det förenklar läsningen. Inga stycken känns oöverstigligt långa. Den allmänna texten är för det mesta vettigt skriven. Det finns tydliga hänvisningar till ytterligare information.

Vi hade visserligen många förslag till ändringar i texten, men den hade absolut inte varit dåligt skriven om den publicerats i originalversionen (dvs. den version vi först läste i januari), bara betydligt mindre mottagaranpassad. Sidans anställda är överlag mycket goda skribenter, de skriver stora mängder text på engelska och svenska, och de är dessutom vana att läsa myndighetssvenska. Eftersom texten var så välskriven redan från början fick vi praktikanter en mer intressant uppgift att bita i. De enkla stavnings- och språkkorrigeringsarna var snabbt gjorda och vi fick istället fundera över hur man kan göra en bra, men tung eller formell, mening bättre.

□ Vilka problem finns i Absolut Sida?

Passiveringar med agentstrykning. Detta är det mest framträdande draget i texten. Att agenten bör framgå är en fråga om ansvar. Vet inte läsaren vem agenten är framgår det inte heller vem som har ansvaret för att en viss handling genomförs. Lars Ekengren reagerade till exempel över meningen "Vid negativt utfall av beredningen skall projektägaren snarast informeras och i PLUS-systemet ändras status /.../", där läsaren svävar i okunnighet om vem det egentligen är som ska ändra statusen i systemet. Både den som ska utföra handlingen och den som ska se till att handlingen genomförs (till exempel vid en revision) har intresse av att agenten är tydlig.

Vi tror också att själva läsningen underlättas av en tydlig agent. Läsaren störs av att agenten inte är utsatt vilket gör att han/hon fortsätter att undra vem den uteblivna agenten kan vara och följaktligen blir mindre uppmärksam under resten av läsningen. Radas passiver utan agent på varandra som i den här texten störs naturligtvis läsningen mycket allvarligt. Det kan också resultera i att läsaren helt enkelt automatiskt läser av meningarna utan att aktivt reflektera över innehållet och sedan får problem att tillämpa reglerna i praktiken.

Fackspråk. Det finns alltför många Sidaspecifika termer samt jurist- och ekonomjargong, till exempel "Avtal undertecknas av dispositionsrättshavare eller den som på annat sätt fått bemyndigande att ingå avtal".

Opersonlig text. Flera olika språkliga tendenser gör sammantaget texten opersonlig. Sådana tendenser är passiveringarna, bristen på tilltal, fackspråket och de nakna substantiven. Det neutrala tonläget i texten och strävan mot att reglerna ska vara så generella och heltäckande som möjligt bidrar också till detta.

Formell ton. Texten präglas av en hög formell stil. Den yttrar sig i en stel syntax med adverbial i satsens början eller på satsadverbiallets plats, nexus- och verbklyvning och en förkärlek för onödigt formella formuleringar och ord som *samt* och *skall*.

Textjag och tilltal. Det finns inget "vi" eller "du" i texten. Skribenterna har lagt sig på en formell nivå som skiljer sig från de centrala Sidaskrifterna. Projektgruppen har inte reflekterat över detta och förmodligen har inte heller skribenterna gjort det. Vi valde att stryka de få personliga pronomen som lyckats slinka in i texten ("du" och "man") med det argumentet att de inte passar in i texttypen. I en i övrigt relativt formell text studsar läsaren till vid ett plötsligt "du". Däremot inställde sig vissa problem i och med att vi gärna hade ändrat meningar av typen "Mallen för proceduravtal ska användas." till imperativsats, dvs. "Använd mallen för proceduravtal". Fördelarna med förändringen är uppenbara men vi tyckte inte att vi kunde ändra tilltalet. Det hade helt enkelt blivit inkonsekvent.

Brist på textbindning. Framför allt de nakna substantiven bidrar till detta. Skribenten signalerar inte tydligt nog till läsaren vad som är känd eller ny information och läsaren får ägna onödigt mycket tid åt att avgöra det. De nakna substantiven stör läsningen och skapar onödig irritation.

Olika stil på olika kapitel. Det finns ingen övergripande samordning mellan avdelningarnas texter – varje avdelning har skrivit sin egen text. Projektgruppens uppgift har bland annat varit att samordna materialet och det arbetet var inte klart när vi började med vår granskning. Vi tyckte att det var viktigt att en och samma stil skulle prägla hela Absolut Sida.

Hög informationspackning. Texterna ska på ett litet utrymme beskriva mycket komplicerade sammanhang. Ibland förenas dessa båda principer på ett olyckligt sätt i onödigt långa meningar med hög nominalkvot. Skribenten har säkert trott att detta varit ett effektivt sätt att delge läsaren information, men resultatet har blivit att klarheten gått förlorad. Vi har föreslagit att dela upp meningarna i flera för att på så sätt ge läsaren en chans att hämta andan.

□ Vad beror problemen på?

Brist på mottagaranpassning. Bristen på intresse för mottagaren leder till att skribenten slentrianmässigt fastnar i stela formuleringar och använder svåra termer och begrepp. Det är tydligt att de olika skribenterna inte haft mottagarna klara för sig när de skrev sina texter.

Tradition. Jurist- och ekonomspråket avspeglar sig i texten. Absolut Sida bygger på flera Sidaskrifter, som till exempel budgetunderlag och revisionsplan, och dessa fortsätter att sätta sin prägel på nya texter. Hur förs denna språknorm vidare? Kanske är det så att nya tjänstemän vinnlägger sig om att följa språktraditionen för att rätta in sig i ledet, kanske anpassar de sig utan att reflektera över det. Mycket talar för att det är så. Det finns också tekniska/ innehållsmässiga aspekter på ordvalet, dvs. orden måste tolkas rätt. Både skribenten själv och läsaren har stora krav på precision, vilket resulterar i att det juridiska språket bibehåller sin kraft.

Effektivt fackspråk. Terminologin kan vara svår att begripa för en utomstående, men mycket effektiv för de initierade. Därför måste Absolut Sida balansera på en tunn tråd någonstans mitt emellan. Texten måste kunna förstås av nyanställda men samtidigt förutsätta att många termer är känd information eftersom allt inte kan förklaras. Detta hänger också ihop med att Sida har en stor och komplicerad organisation. Kanske beror de långa och informationspackade meningarna på en önskan om att vara effektiv.

Attityd. Vilken människosyn avspeglas i en text med huvudsakligen passiveringar? Antingen vill man dölja agenten eller så är man inte medveten om att agent saknas. Vi tror att det är det sistnämnda som resulterat i de många passiveringarna och vi frågade oss till en början varför det förhöll sig så. Ville skribenten inte att det skulle framgå vem som agerar? Visste skribenten inte vem agenten var? Kunde det vara så att skribenten kände till rutinerna för väl och tog agenten för given fast den egentligen inte framgår av texten? Skribenten borde ju tycka att det är ytterst viktigt att agenten framgår för att reglerna ska bli tydliga. Projektgruppen hade inte funderat över problemet alls, men när vi påpekade det var de mycket positiva till att förändra satserna till aktiva och tyckte att agenten måste framgå i högre grad.

Skrivsituation. Absolut Sida har haft flera skribenter till de olika avsnitten och samordningen har ibland varit svår. Remissinstanserna har till exempel kommit in sent med sina svar och därför har texten omarbetats många gånger.

Stilnivå. Det har varit viktigt att hitta rätt stilnivå för språket i Absolut Sida. Det ligger en viss prestige i att få beskriva sitt sakområde i komplicerade termer. Samtidigt måste texten vara klar och tydlig så att alla kan förstå den. Ibland har dessa önskemål varit motstridiga.

□ Vad händer nu med Absolut Sida?

Generaldirektören ska först fatta det formella beslutet om vad som ska hända med Absolut Sida efter det att den färdigställd (se bilaga 4). Arbetet med att granska texten i Absolut Sida kommer att fortsätta under sommaren eftersom det fortfarande är flera kapitel i texten som ska bearbetas av olika avdelningar. Dessutom finns planer på att lägga till ytterligare avsnitt. Vi kommer därför sannolikt att arbeta kontinuerligt med texten.

Projektgruppen vill givetvis att texten så snart som möjligt ska läggas in på intranätet. För att Absolut Sida ska överleva måste den spridas, förstås och användas. Vi hoppas att man uppnår detta genom att all text kommer att finnas just på intranätet. Det finns flera exempel på tidigare texter som har stupat på att de inte varit tillräckligt användarvänliga.

I maj ska vår handledare hålla en kurs om Absolut Sida för personal som ska arbeta på ambassader. Inför kursen diskuterade vi hur målgruppen bäst kan motiveras att använda Absolut Sida. Detta var också intressant för oss eftersom vi ska följa upp arbetet med Absolut Sida i höst. Vi gav därför ett förslag på hur man bäst kan lägga upp kursen.

Vad vi ska göra i höst

Under vår praktikperiod i november planerar vi bland annat att hålla en kurs om Absolut Sida för nyanställd personal. Eftersom Absolut Sida bara ska användas i elektronisk form kan det till exempel vara lämpligt att vi använder en dator med projektor för att på storskärm konkret visa hur Absolut Sida är upplagd och hur man använder den. Vi kommer varva teori och praktiska övningar. Vi tänker använda oss av en problembaserad inlärningsteknik där deltagarna själva ställer frågor och tar reda på svaren i Absolut Sida.

Vi skulle också tycka det vore intressant att arbeta vidare med det gemensamma språkprogrammet för internt bruk, till exempel genom att sammanställa en skrivreda för personalen. Det skulle vara allra bäst om skrivredan lades ut på intranätet och kunde användas tillsammans med Sidas skrivmallar. Kanske skulle vi i samband med det också kunna hålla skrivkurser för Sidas personal.

Litteratur

- Att skriva bättre i jobbet*, 1995, Barbro Ehrenberg-Sundin m.fl., Fritzes förlag AB, Stockholm
- Hellspång, Lennart & Ledin, Per, 1997, *Vägar genom texten*, Studentlitteratur, Lund
- Myndigheternas skrivregler*, 1994, Fritzes förlag AB, Stockholm
- Strömquist, Siv, *Skrivboken*, 1996, Gleerups, Malmö
- Svenska språknämndens skrivregler*, 1991, Almqvist & Wiksell förlag AB, Uppsala